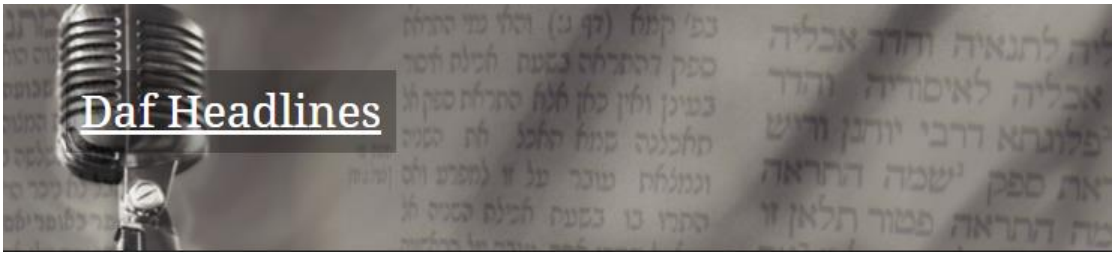

3/22/21 - Pesachim Daf 120 - Until what time is the mitzvah of Sippur Yetzias Mitzraim?

עמק ברכה סדר ליל פסח סימן ג

פסחים ד' ק"כ: אמר רבא אכל מצה אחר חצות לר"א בן עזרי' לא יצא יד"ח דאיתקש לפסח. הנה, לענין מצות ספור יצ"מ אחר חצות ג"כ לא יצא, דג"כ איתקש לפסח, דבעינן "בעבור זה" בשעה שמצה ומרור מונחין לפניך. וכן כתב המנ"ח. ולכאורה קשה, בהא דתניא בהגדה: מעשה בר"א ור"י ור"א בן עזרי' ור"ע ור"ט שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרין ביצ"מ כל אותה הלילה עד שבאו תלמידיהם וא"ל רבותינו הגיע זמן ק"ש של שחרית, וקשה, למה השתתף עמהם ר"א בן עזרי' והאריך לספר ביצ"מ כל הלילה, הא לדידי' אחר חצות שוב אינו זמן סיפור יצ"מ ולא שייך בזה כל המרבה לספר ה"ז משובח.

וצ"ל, דהא דהשתתף עמהם בספור אחר חצות, לאו משום מצות ספור יצ"מ של אותה הלילה, אלא משום מצות זכירה של כל השנה, דהא בכל השנה איכא חיובא להזכיר יצ"מ ביום ובלילה. שוב מצאתי בנוסח ההגדה של הרמב"ם כתוב שמה אחר המעשה הנ"ל: "אמר להם" ר"א בן עזרי' הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יצ"מ בלילות עד שדרשה בן זומא שנא' למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך וכו'. משמע שזהו שהשיב להם אז באותה הלילה, דהא דמשתתף עמהם בספור לאו משום מצות ספור של אותה הלילה, אלא משום מצות זכירה של כל השנה, וכמו שדרשה בן זומא.

אלא דעיקר הדבר צ"ע, דמה שייך כל המרבה לספר ה"ז משובח במצות זכירה, הא מכיון שהזכיר יצ"מ מיד יצא ושוב אינו עושה שום מצוה; משא"כ במצות ספור, כל מה שמרבה לספר הוי הכל מצוה אחת ונכלל בהספור. ואולי דהא דהשתתף עמהם הוא משום דלא רצה לעשות כדבריו לפרוש מהם בהגיע חצות לילה, דהא גם ב"ש לא עשו כדבריהם, וכ"ש כאן דהוי יחיד במקום רבים. ולפ"ז נראה מכאן ראי' מוכחת לפסק הרמב"ם, שפסק כר"ע דהפסח נאכל כל הלילה, דהא רבים סבירי להו כוותי', והיינו ר"א ור"י ור"ט, ויחיד ורבים הלכה כרבים; ודלא כתוס' שנסתפקו בדבר אי הלכה כר"א בן עזרי'.

אך יש לדחות, דהא דסיפרו ביצ"מ כל הלילה, לאו משום מצות סיפור, אלא משום דחיוב לעסוק בהלכות חג בחג הל' פסח בפסח, ותניא בתוספתא דחייב אדם לעסוק בהל' פסח כל הלילה, ונכלל בזה ג"כ לדרוש ולעסוק בנפלאות יצ"מ, דהוי נמי מענין הפסח. וכן מצאתי ב"שיבולי הלקט", שכתב בשם החכם ר' בנימין בר"א הרופא ז"ל, דהא דקאמר עד שבאו תלמידיהם וא"ל הגיע זמן ק"ש של שחרית בא להודיענו בזה שאלמלא ק"ש שהיא מצוה עוברת לא היו נמנעין מלספר ביצ"מ גם אח"כ. עכ"ל. הרי להדיא, דגם אחר שהגיע זמן ק"ש, שהוא ודאי יום, לא היו נמנעין מלספר ביצ"מ אי לאו משום מצות ק"ש, וביום לכ"ע שוב לא שייך כלל מצות סיפור. וע"כ דהוא משום הל' פסח בפסח.

מעיינים בעובדי׳ בפרטות אלא הי׳ נדון עם שאר הלבור בכל עניניו ובכללם גם בענין בקשתו זו ובדיני הלבור מעין הרבה פעמים לפנים משורת הדין וכדאמרינן דלבור שאני דנפיש זכותי׳ וכשמתפלל בזמן שהלבור מתפללין אז אע״פ שאינו נשמעת כלומר אינה מכרעת שיפסקו לזכות מ״מ אינה נדחית היינו אינה מביאה הכרעה לחובה אלא נדון לגבי בקשה זו כאלו לא התפלל, כנלע״ד ביאור הדבר אבל עכ״פ מצות תפלה שנתחייב בה ודאי יצא יד״ח, ויש לו שכר תפלה.

וענין זמן שהלבור מתפללין נראה דהיינו זמן שהלבור שבעירו מתפללים דאי גם זמן שהלבור של עיר אחרת מהני א״כ לכאו׳ גם זמן של לבור אחד בסוף העולם מהני והרי בכל שעות היום מסתמא יש איזו לבור בעולם שמתפללים שהרי היום משתנה ממקום למקום, ואע״פ דלכאו׳ לגבי קבלת תפלה בב״ד של מעלה מאי נפק״מ אם הוא זמן תפלה של לבור מעיר זה או מעיר אחרת, מ״מ הרי מעין זה אשכחן בברכות בס״פ תפלת השחר לר״י דבעיר שהלבור מתפללין תפלת מוסף פטור היחיד [אבל הלבור של עיר אחרת אינו פוטרתו כלל מתפלת המוסף וחזינן מזה דגם כשאינו מלטרף עם תפלת הלבור נגרר ונטפל להלבור שלו] וה״נ נטפל לבעת רצון של לבור שלו כן הי׳ נ״פ. ושוב העירוני מדברי הרמ״א ז״ל בסי׳ ל׳ ס״ע בשם הסמ״ג ז״ל שהדרים בכפרים וכו׳ יתפללו בזמן שהלבור מתפללים ופי׳ במ״ב בשעה שקהלות ישראל מתפללים, ואפשר דכפרים שאני שאין להם לבור משלהם. [ושוב העירוני שמדובר בזה בספר מרומי שדה להגאון הגלי״ב ז״ל בברכות ד״ז ד״ה ולימא ובדף ו׳ ע״ש].

ודברי השל״ה הק׳ שהביא המחבר״ש הוא במאמר עניין תפלה וקריאה בס״ת ע״ש. ויש להוסיף דגם הא דביחיד אין תפלתו נשמעת הוא ע״פ הרוב אבל כמה פעמים תפלתו מועלת וכדתנן המהלך במקום סכנה אומר הושע ה׳ וכו׳ ובפרע בלדיקים דהא אשכחן ברחב״ד וכמה תנאי בפ״ג דתענית ובכ״ד שתפלתם נתקבלה ועי׳ בהרמב״ם ז״ל פ״ב מתשובה ה״ו שכתב אע״פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם וכו׳ והיינו ביחיד כמ״ש שם להלן.

סימן ד

בפלוגתא דתנאי בזמן אכילת פסחים

בדף ט׳ מוקמינן סתמא דמתניתין דידן כראב״ע דהפסח נאכל רק עד חצות מדאורייתא ואיכא עוד סתמי כראב״ע אך בספ״ב דמגילה מוקמינן סתמא דמתני׳ כרע״ק דהפסח נאכל כל הלילה ודנו הפוסקים ז״ל היכי קיי״ל להלכה [וי״מ בזמה״ז לענין מצה דלראב״ע גם מצות מצה הוא דוקא עד חצות כדאמרי׳ בסוף פסחים] עי׳ תוס׳ ספ״ב דמגילה ובהרא״ש ז״ל כאן וש״פ ודעת הרמב״ם ז״ל דקיי״ל כרע״ק דהפסח נאכל כל הלילה, וראיתי במשכנות יעקב סי׳ קנ״א שכתב לסייע דקיי״ל כרע״ק מהאי מעשה דר״א ור׳ יהושע וראב״ע ורע״ק ור״ע שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרין בילי״מ כל אותה הלילה כו׳ והרי פשוט דמצות סיפור יצי״מ אינו אלא בזמן פסח ולמד״א פסח עד חצות גם מצות סיפור יצי״מ אינו אלא עד חצות דהא זה בכלל הלל בלילי פסחים דאמרי׳ בי׳ עד חצות לראב״ע [עי׳ סימן תע״ז ובהגהת הגר״א ז״ל סק״ו דהא דצריך שיהי׳ ההלל לפני חצות הוא משום כוס רביעי ומשמע דעצם ההלל יכול לומר אחר חצות גם לראב״ע] ומקרא מצה הוא בעבור זה לא אמרתי לך אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחין לפניך. וכן מפורש במכילתא בשם ר״א שחייב אדם לעסוק בילי״מ עד חצות [ראיתי במכילתא ס״פ בא שהגירסא הוא לעסוק „בהלכות הפסח״ עד חצות]

והיינו משום דר' אליעזר אזיל לשיטתו דקסבר בברכות ד"ע דהפסח אינו נאכל אלא עד חצות וכיון דספור יצי"מ בזמן אכילת פסחים תליא וחזינן דהני תנאי עסקו בסיפור יצי"מ כל הלילה אלמא דקיי"ל דהפסח נאכל כל הלילה ע"ש במשכנ"י.

אך לכאורה א"א לומר שדין סיפור יצי"מ כדין זמן אכילת פסחים דהא בהאי מעשה הי' נמי ר"א ורא"ע ואינהו הא סברי בהדיא דהפסח אינו נאכל אלא עד חצות ומ"מ עסקו בסיפור יצי"מ כל הלילה בהדי שאר החכמים וכתב המשכנ"י דהא דרא"ע עסק בסיפור יצי"מ אחר חצות אינו בשביל מצות סיפור יצי"מ המיוחדת לגילה זו אלא לשיטתו אזיל דאמר מזכירין יצי"מ בגילות היינו בכל לילות של כל השנה ובפסח אחר חצות לא גרע משאר לילות ומשו"ה בתר האי מעשה דעסקו ביצי"מ כל הלילה מייתי בהגדה האי דא"ע מזכירין יצי"מ בגילות אח"ד המשכנ"י. ומ"ש שעסק ביצי"מ אחר חצות משום מצות זכירת יצי"מ דכל השנה, בפשוטו נראה כיון שכבר הזכיר יצי"מ קודם שוב ליכא מצוה להוסיף ולהרבות דרק במצות סיפור יצי"מ [שהתורה חייבתו דרך סיפור כל הענין] אמרינן דכל המרבה לספר ביצי"מ הי"ז משובח אבל בשאר כל ימות השנה לא אשכחן שיהא משובח להרבות [ועי' מש"כ בעה"י לקמן בסי' ו'].

ובשכבר הימים ערס שראיתי דברי המשכנ"י עמדתי למה עסק רא"ע ביצי"מ כל הלילה והרי לכאורה אין המצוה אלא בזמן מצה ומרור ולרא"ע אין זה אלא עד חצות ואמרתי דאפשר שבשביל זה מסופר שהי' בבני ברק, ובני ברק הוא אתרי' דר' עקיבא כדאמרינן בסנהדרין דל"ב אחר רע"ק לבני ברק וקיי"ל דותנין עליו חומרי המקום שבא לשם ובאתרא דרע"ק הי' צריך לנהוג כרע"ק ורע"ק הא סובר דפסח נאכל כל הלילה וממילא גם מצות סיפור יצי"מ כל הלילה [אך יש לפקפק בזה דהא גם לרע"ק אינו חובה אלא מצוה בעלמא וגם משום שדעתו לחזור עי' סוגיא דפ' מקום שנהגו] וזה דרך דרוש קלת [ונדפס בקה"י ח"ח סי' מ"ד] ויש לפלפל.

והנראה לענ"ד כעת דעיקר היסוד לומר דהמצוה להרבות בסיפור יצי"מ ליתא אלא בזמן שחייב בפסח ומצה אינו מוכרח לענ"ד דודאי אי הא דאמרו וכל המרבה לספר ביצי"מ הי"ז משובח עניינו משום שמרבה „במצוה" דסיפור יצי"מ הי' מסתבר שאין זה אלא בזמן דאכילת פסח וכדאמרי' לא אמרתי אלא בשעה כו' היינו בזמן מצות פסח ומצה וכנ"ל. אבל י"ל שזה תקנ"ח מיוחדת דכשחל עליו המצוה דסיפור יצי"מ אז יהא מרבה בזה ככל האפשר ואפילו לאחר זמן חיובו דעצם הדבר שמרבה בעניני יצי"מ הוא מצוה דרבנן מחודשת דבזמן שיחול עליו דין סיפור ימשיך בזה ככל האפשר ואפילו לאחר זמן כי סיפור זה מביא לידי ירא' הי' ואהבתו. ואינו מוכרח כלל שחז"ל הגבילו שבח זה דלהרבות ביצי"מ כהגדר של המצוה סיפור מדאורייתא שהוא לרא"ע עד חצות בלבד, ועפ"ז ניחא בפשיטות הא דגם ר"א ורא"ע עסקו ביצי"מ כל הלילה.

והא דאמר ר"א במכילתא דהמצוה לעסוק בהלכות הפסח עד חצות התם מיירי מצד מצות סיפור יצי"מ והלכות הפסח שחייב מדאורייתא וכדיליף התם מקרא וזה ליתא אלא עד חצות לר"א וכדין הפסח והמצה אבל האי עובדא שבהגדה י"ל שהוא ענין אחר מצד מצוה דרבנן שהם אמרו דבתר שחל עליו חיוב הסיפור ירבו בו ככל האפשר וזה אפי' לאחר זמן חיובא דאורייתא.

ג) **שם** בסוגיא והני תנאי כהני תנאי דתניא שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד לאתך ממצרים רא"א בערב אתה זובח כבוא השמש אתה אוכל [והיינו עד חצות ולא עד בוקר ומה דכתיב מועד לאתך כו' היינו בבוקר ר"ק] מועד לאתך ממצרים אתה שורף. ולריך ביאור מהו

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה